

Drahomíra Vlačínová: Eliška Krásnohorská. Studie s ukázkami z díla. Melantrich, Edice Odkazy pokrokových osobností naší minulosti, Praha 1987, 317 s.

Monografie Drahomíry Vlačínové, pracovnice pobočky Ústavu pro českou a světovou literaturu ČSAV v Brně, připomíná 140. výročí narození této spisovatelky, kritičky, libretistky a představitelky emancipačního ženského hnutí. Podtitul studie a edice, v níž vyšla, naznačují, že práce sleduje jak vědecký, tak i popularizační zřetel.

Eliške Krásnohorské věnuje Vlačínová sedm kapitol s cílem „[...] pokračovat v hledání pravdy o významu autorčina díla a přispět k probuzení zájmu o jeho živé, dosud cenné stránky“ (str. 10). Tvorbu Krásnohorské autorka rozdělila na jednotlivé žánrové celky a ty pak sleduje v celkovém kontextu osobních, historických a literárních změn, provázejících jednotlivá díla, i v bezprostřední a následně kritické a teoretické reflexi, přičemž materiál syntetizuje do kompaktních celků.

V nástinu životní dráhy Elišky Krásnohorské poukazuje autorka na kulturně rozvinuté rodinné prostředí, které výrazně ovlivnilo názory pozdější spisovatelky a kritičky. Záhy navázané společenské styky s představiteli dobové české inteligence a s literárními (V. Hálek, K. Světlá) i hudebními tvůrci (K. Bendl) orientovaly mladou Krásnohorskou k zájmu o národ a k literární a libretistické práci; zároveň také k aktivní účasti na emancipačním hnutí žen, která ji přivedla do redakce Ženských listů a vyvrcholila založením dívčího gymnázia Minerva.

Do literatury vstoupila šestnáctiletá básnička zaštitěna významnými osobnostmi z generace májové (K. Světlou, V. Hálekem, J. Nerudou). Vlačínová sleduje, jak se výchozí motivy autorčiny lásky k národu v její poezii postupně rozšiřují na celé Slovanstvo a jak v 80. letech dospívá až k formálně dokonale, ale rétorické a silně didakticky zabarvené a vyumělkované poezii. Analýzou jednotlivých sbírek odkrývá studie paradoxní oblouk básnické tvorby E. Krásnohorské se strmým vrcholem na počátku, poklesem v klenbě a druhým vzestupem v posledních sbírkách z roku 1922.

K nejobsažnějším částem monografie patří kapitola nadepsaná Kritička jako meč. Je jakýmsi koncentrátem čtyřicetiletých sporů o vývoj české literatury od 70. let 19. století. Jako žákyně svých patronů a přesvědčená stoupenkyně ruchovců zasahovala Krásnohorská temperamentně do polemik s nastupujícími lumírovci a posléze i s představiteli České moderny ze stále konzervativnějších národních pozic. V bohatě dokumentované kapitole se tak v extrémně vyhocených polohách obražují dynamické proudy urychlující tempo literárního vývoje ve třetí čtvrtině minulého století.

Stejně pečlivě přistupuje Vlačínová i k dramatické a libretistické tvorbě Elišky Krásnohorské, v níž stejně jako v části věnované překladům spíše syntetizuje výsledky dosavadního bádání, třebaže přívětivě smetanovská libreta patří k nejoblíbenějším složkám díla Elišky Krásnohorské, podobně jako překlady stancí Byronovy Childe Haroldovy pouti či Mickiewiczova Pana Tadeáše. Ostatně i dosud používaný převod Bizetovy Carmen svědčí o překladatelských kvalitách E. Krásnohorské.

Přínosná a nová je zato přehledná kapitola o prozaické tvorbě Krásnohorské, kterou dosavadní novější práce „[...] obcházejí taktickým mlčením“ (str. 167). Svou roli tu zřejmě sehrál kdysi populární cyklus o Světlavičce, případně dvoudílné vyprávění o Céline, jimiž Krásnohorská vyšla víc než vstřícně utilitárním požadavkům nakladatelů na dívčí četbu. A přece, jak D. Vlačínová dokládá, Krásnohorská se významně zapsala do počátků české autorské pohádky. Za vrchol prozaické tvorby pak studie označuje memoárová díla E. Krásnohorské, ať už jsou to vzpomínky Z mého mládí nebo soubory, které po její smrti vydal F. Strojček pod názvy Co přinesla léta a Literární konfese.

Šedesát let literární práce Elišky Krásnohorské umožnilo D. Vlačínové vykreslit v monografii víc než portrét statečné, nekompromisní a mnohostranné osobnosti, nelekející se služby nadosobním cílům. Na pozadí portréty spisovatelky E. Krásnohorské vystupuje zřetelný reliéf dramatických sporů o vývoj a orientaci české literatury a společnosti od poloviny 60. let 19. století. Mnohé z těchto bitev se dnes zdají až bizarní, a přece právě v nich se nejvíce projevil pevný charakter, jímž si Krásnohorská získala úctu i u svých odpůrců.

Byt E. Krásnohorská dosáhla na sklonku svého života významných poct (čestný doktorát Univerzity Karlovy, členství v České akademii věd a umění), její dílo ztrácelo v této fázi už své čtenáře, jak se postupně naplňovaly národní i emancipační ideály, za něž Krásnohorská svou tvorbou bojovala. Na výchozí otázku studie tedy Vlačínová odpovídá: Kromě stále živých smetanovských libret k nejcennějším vkladům do národní kultury patří kritická činnost E. Krásnohorské. Čtenářsky vědná monografie s rozsáhlou bibliografií, rejstříkem a fotografiemi, doplněná jednadvaceti básněmi a šesti statěmi z pera E. Krásnohorské nakonec dokazuje, že se postava charakterní ženy a bojovné spisovatelky dnes stává především prostředníkem poznání vývoje české literatury a kultury 2. poloviny minulého století. A v tom je druhý význam monografie D. Vlačínové o E. Krásnohorské.